

Eltérő értelmezések

A premodern társadalmak társadalomszervezése közvetlen beavatkozást biztosított az egyháznak az emberek mindennapi életébe. Kalotaszeg vonatkozásában nem pejoratív tartalmú a premodern jelző. Valamennyi gyülekezet vidéki környezetben él. Bánffyhunad viszonylagos nagysága ellenére is megőrizte környezete mentalitását, azaz egyházi arculata nem lett szembetűnően más. Mellette Kalotaszentkirály és Méra, illetve a Kolozsvár fele tartó útvonalon elhelyezkedő nagyobb települések számos kulturális rendezvény színtereként emelkednek ki környezetükből, ám vallási téren ugyanazt a lelkiületet képviselik. A városi és vidéki élet szembeállításának lehetőségét a következő indoklással tárja elénk az átmenet kutatója. R. W. Southern szerint a középkori városok mentalitása kilépett a vidéki moralitás kényszerítő ereje alul. Ha több tucat ember véleménye, lázadása hangot kapott, akkor városi környezetben már nem lehetett csendre inteni őket. A megélhetés városi bizonytalansága, a szólásszabadság, az osztályharc, a vallási intézmények háttérbe szorulását idézte elő, kritikát váltott ki és marginalizálta az egyházat a közélet színpadán. (Southern 1987: 50–59.) A városokban elkezdett folyamat lassan szivárgott vidékre, ám maradandó változást nem idézett elő. Esetünkben bátran mondhatjuk, hogy az egyházi jelenlét a kalotaszegi falvak önazonosságának és önértelmezésének elengedhetetlen komponense. A 20. századig az egyház áldásával legitímálta a közösség és az egyén életének eseményeit még városi környezetben is. A keresztelés, az egyházkezelés, a házasságkötés, a temetés a vallási specialisták közvetlen jelenlétét követelte meg. A folyamatosan csökkenő intézményes egyházi elköteleződés ellenére az emberek többsége ezeken a sorsforduló eseményeken következetesen igényelte az egyház jelenlétét. Számottevő változást a 20. század hozott. Brit adatok szerint a gyermekek megkeresztelésének aránya 65%-ról 27%-ra csökkent az anglikán egyházban, a házasságkötések 40%-a pedig civil jelleget öltött szemben a századelő szinte 100%-ot elérő arányával. A vallásosság a családi élet privát szférájába húzódott vissza, egyéni preferenciává vált az isteni elvárás ellenében. A fent bemutatott tendencia a brit vallásosság jegeit tárta elénk Steve Bruce írása nyomán, ugyanakkor a lelkeszi munka sajátosságainak megváltozását tükrözi. A mindent átfogó egyházi jelenlét helyett egy személyesebb, civil jellegűben kiszélesedett jelenlét az, amire igényt tart a mai társadalom. (Bruce 1995: 29–71.) A lelkeszek így sokkal inkább személyes jelenlétükkel, példamutatásukkal hatnak a hívek vallásosságára, mint az intézményes egyházi kommunikációs csatornákon keresztül. Max Weber racionalizáció fogalmával élve Meredith B. McGuire arra figyelmeztet, hogy könnyen túlzásba esik az elemző, amikor az emberi (vallásos) viselkedést kizárólag ebben a perspektívában értelmezi. A valóság racionális percepciója szemben áll a fantázia, a játék, a vallás által meghatározott „komolytalan” világertelmezéssel. Az utóbbi számára a szokásjog a döntő, míg a

modern ember mindent a maga sokféleségében ragad meg és a haszonelvűség alapján mérleget. Az egyéni hitvilág vonatkozásban, az intézményes kontroll csökkenésével egyre töredezettségű és egyénibb jelleget ölt a vallásosság. (McGuire 1992: 261–263.) A tudás státusza változik meg, amikor a társadalmak posztindusztriális korszakukba, illetve a kultúrák a posztmodern korszakukba lépnek. A termelőerővé vált tudás a gazdasági versengés hatalmi eszköze lett. A hagyományos uralkodói réteg helyét egy tarka uralkodói osztály veszi át a társadalomban hasznosítható tudás birtoklásának mértéke szerint. Itt találja meg helyét a vallási specialista is, aki sajátos üzenettel járul hozzá a társadalom tudástárának gyarapítása révén az egész mozaikszerű egységéhez. Az információ fölötti rendelkezés töredezett társadalmat hoz léte, annak jellegéből fakadóan. A társadalom elveszíti organikus jellegét, a régi „vonzó pontok, a nemzetállamok, a pártok, a szakmai szövetségek, az intézmények és a történelmi hagyományok elvesztik vonzerejüket. [...] Az életcél átengedik az egyének igyekezetének. Mindenki önmagára van utalva. S mindenki tudja, hogy ez az önmaga kevés.” (Lyotard 1993: 37.) Kalotaszegre vonatkozóan kettős hatás érvényesül az egyéni vallásosság terén. Egyfelől a posztmodern címszóval tömörített hatások tömkelege, melyben a nagy elbeszélések relevanciája háttérbe szorul, teret adva a mindennapi élet kis narratíváinak, amelyek által az egyén folyamatos önmeghatározásra igyekszik és kényszerül. Másfelől, az előbbi tendencia által visszaszorított egyház által, szinte változás nélkül hirdetett bibliai narratívák és tanok világa, illetve az ezek által legitimált intézményes vallásosság, mely az átmenet rítusainak levezetésében továbbra is fontos szerepet tölt be az egyén életében. A születés, konfirmáció, házasságkötés megáldása, temetés azok az alkalmak, amelyek során a bibliai elbeszélések által igazolást nyer (főleg) a vidéki társadalmi berendeződés. A változások keresztútjében a lelkipásztort találjuk, aki hivatása révén az intézményes és egyéni vallásosság meghatározó szereplője. Marc Bloch tanácsára hallgatva „megértésre” kell törekednünk. „A megértés sosem elég mély. A tőlünk különböző embert – idegent, politikai ellenfelet – szinte szükség-szerűen gonosznak tekintjük. Még az elkerülhetetlen harcokban is kissé több lelki intelligenciára lenne szükség, még inkább ahhoz, hogy elkerülhessük őket, ha van még erre mód. [...] A történelem az emberi változatosság óriási tapasztalata, emberi találkozások hosszú története. Az élet – és a tudomány – csak nyerhet azzal, ha a találkozás testvéries szellemben megy végbe.” (Bloch 1996: 101–102.)

A korkülönbség adta különbségek

A Kalotaszegi Református Egyházmegyében szolgáló lelkészek korban közel állnak egymáshoz. A 2012–2018 esperesi ciklusban 6 személy ment nyugdíjba. Ebben az időszakban 17 lelkész érkezett az egyházmegyébe. A megfiatalodott egyházmegyében az idősek, nyugdíjasok szolgálata felértékelődik. Ők nemcsak vendéglelkészekként vannak jelen például imaheti alkalmakon, de helyettesítést is vállalnak szükség esetén.

Történeti perspektívában a lelkipásztorok között jól érzékelhető törésvonalat jelent a rendszerváltás. A kilencvenes évek teológus hallgatói az előző rendszer egyházi, szellemi tőkéjének éltetői, ám ahogy egyre sokszínűbbé válik a környezet, a robbanásszerű technikai fejlődés, a falusi élet kiszélesedett lehetőségei (építkezés, gazdálkodás, külföldi idénymunka stb.) révén, úgy kezd atomizálódni a lelkészi közösség is. Az egyéni adottságok, képességek visszahatnak a lelkészi munkára. Szinte mindenki olyan kihívások elé áll, amelyekben az intézményes egyházi keret nem jelent feltétlen védelmet. A lelkészeknek újra fel kell fedezniük magukat. Ebben nagy szabadságot is kapnak. A lelkipásztori munka elveszíti addigi egységes arculatát és egyéni arculatot kap a lelkészek jellemzői alapján.

[Ha össze tetszik hasonlítani a múlt rendszerben való szolgálat örömeit és nehézségeit a mai élet kihívásaival, mit tetszik látni, mi a különbség? Miben más ma a lelkészi szolgálat?] *A mai lelkészi szolgálat egészen más, ég és föld. Ceaușescu⁶³ idejében még a bibliaórák tartása is meg volt tiltva, mert ugye azt mondták, hogy áramfogyasztás és az árammal spórolni kell. Hát tudjuk, én nálam akkor voltak kicsik a gyermekek. Volt olyan alkalom, hogy stoppoltam, mértem az időt, hogy 24 órából hány órát van villany, mert a mosógéppel felmelegítettem a vizet, mire elkezdtem mosni elvették a villanyt. Volt olyan nap, hogy 24 órából 4 órát volt villany. Volt olyan szilveszter, amikor az óév esti istentiszteletet sötétben tartottuk. Gyertyafénynél. Na, most, akkor is megvolt az, hogy az ember elment a kórházba látogatási idő alatt meglátogatni egy-egy beteget, de ugye, ha az ember nagyon tartotta magát a lelkészi szolgálatához, akkor végül is a vallásórákat, kátéórákat, bibliaórákat, istentiszteleteket meg tudta tartani. Családot tudott látogatni, lelkész kollégák nem igazán látogatták egymást. Mi amikor kikerültünk Apátkeresztúrba, akkor a férjemmel elindultunk lelkészekhez, zárt ajtókat kaptunk, tehát ez azzal a korról járt együtt. Amikor 3-4 helyre mentünk és mindenhol zárt ajtó fogadott, akkor rájöttünk, hogy nem vagyunk kedves vendégek, ülünk meg magunknak otthon, ne akarjunk különösebb kapcsolatot a kollégákkal. Na, most, ugye, jött a változás: elkezdődött a külföldi segély szállítmányok hozatala. Legtöbb esetben, ugye, az egyházhoz jöttek. Legtöbb esetben a gyülekezet lelkipásztorának kellett bonyolítani. Akkor elindult, el lehetett indítani egy csomó olyan dolgot, amiről nem lehetett beszélni Ceaușescu ideje alatt: pl. ifjúsági konferenciák. Kikerültem Középlakra '90-ben. '90-ben már ifjúsági konferenciát tartottunk 250-300 fiatallal és ezt folytattuk vagy 4-5 évig. Beindultak a kórusok, beindult a nőszövetség, lehetett menni-jönni, fiatalokkal mentünk gyülekezetekbe. Tetszik tudni, ma már egészen más. Tehát most már a lelkipásztornak nagyon nagyon sok a teendője s egy kicsi gyülekezetbe, ugye, nekem szerencsém van, itt óriási szerencsém van, mert ugye bein-*

---

63 Nicolae Ceaușescu – a Román Szocialista Köztársaság elnöke 1974–1989 között.

dult az iskola, beindult a gyermekotthon, van egy értelmiségi réteg, tehát itt nem vár minden reám. Például azt mondták a tanítónők, március 15-re készültek és egy olyan 3 órás műsor volt s azt mondták nekem február végén, hogy tiszteletes asszony, mi lenne, hogyha nem tartanánk március 8-i nőnap műsort? Elhagynánk anyák napjára. S mondom, hogy jó. Például most az anyák napi ünnepélyt a tanítónők szervezték az óvónővel. Tehát ilyen szempontból nem hárul minden reám. De olyan gyülekezetben, ahol nincsen értelmiségi, a lelkész szervezzen, tanítson színdarabot, szervezzen kórust, tartson ifjúságít, tartsa meg a bibliaórát, vigye a gyülekezetet ide, vigye oda. Beindult a presbiter szövetség, hála Istennek, mert nálunk az egyházmegyében most nagyon-nagyon jól működik. Úgyhogy beindultak a falu napok, ezt is legtöbb helyen a gyülekezet szervezi, a lelkipásztor szervezi, tehát teljesen. Létrejöttek ezek a testvérgyülekezeti kapcsolatok, ugye, mi már kevésbé megyünk, de ugye, ha az ember ment oda fel kellett készíteni a gyülekezetet egy műsorral, mert ugye, nem lehetett másképp menni. Akár gyermekotthonnal mentünk, akár felnőttekkel mentünk, akár fiatalokkal, azokat fel kellett készíteni – abban munka van. Jön a testvérgyülekezet, fogadni kell őket, munka, munka, munka. Ráadásul Kalotaszegen beindult egy másik szép dolog is, beindult az egyházmegyék közötti kapcsolat, tehát a kalotaszegi egyházmegye testvéregyházmegyéje a tolnai egyházmegye. Úgyhogy most például, most már évek óta, az idén is így lesz, a tolnai egyházmegyéből jönnek fiatalok a zsoboki bibliahétre. De az idén lesz a két egyházmegyének közös presbiter szövetségi konferenciája is. Tehát egészen megváltozott. (M. I. lelkész nő)

A vallásellenes diktatúrában, az egységes teológiai oktatás hosszú évtizedekre egységes lelkiséget, arculatot adott a lelkipásztori munkának. Az ellenséges állami hatalom összhatásaként az egyház megőrizhette egységes arculatát, nemzet- és közösségmegtartó szerepét. A jelen információáradata megtörte a lelkészi szolgálat egyértelműségét azáltal, hogy lehetőséget adott az egyéni érdeklődés (szakmai, közéleti) megélésére a lelkészi munka területén is. Így lehetséges az, hogy a sajátosságok formálják a szolgálat arculatát. Van, aki iskolában tanít, más könyvet ír vagy az egyházmegye tisztségviselőjeként tevékenykedve artikulálja munkáját.

Az adminisztráció végzése sajátos próbaköve a hivatali munkának, mely a számítógépes könyvelés bevezetése előtt egyforma terhet jelentett valamennyi lelkésznek. A nagyvárosi gyülekezetekben már ekkor is besegítettek hivatásos könyvelők vagy irodavezetők. Ezt a munkát a gyülekezet anyagi állapota tette lehetővé, valamint megkövetelte az adminisztráció nagysága is. Továbbá az állami szervekkel tartott kapcsolat, a pályázási lehetőségek kiaknázása illetve a támogatásként lehívott összegek elszámolása nélkülözhetetlenné tette a digitalizált egyházi adminisztrációt. Nagy technikai szakadék született így azok között a lelkészek között, akik számítógép-használati ismereteik révén kisebb rádolgozással be is vezették az új módszert, illetve azok között, akik a régi ügyvitelhez ragaszkodtak. Ez utób-

bit egyszerűen csak „ceruzás” könyvelésként idézte a lelkészi közösség. Az idősebb lelkészgeneráció képviselői számára, akik nem rendelkeztek a személyi számítógép használatának alapismereteivel, a ceruzás könyvelés az egyetlen hitelt érdemlő és megbízható munkamódszer maradt. Ők mindegyre arra hivatkoztak, hogy a „technika ördöge” megronthatja a digitális munkát és az írott forma hiányában végképp elvész. Hasonló ellenreakciót váltott ki a digitális vagyontelér megkövetelése. Sokan írógépen szerkesztették jelentéseiket vagy jegyezték le a prédikációk szövegét. A kezdeteket a kilencvenes évek derekán kell keresni, amikor külföldi adományként megérkeztek az első számítógépek, egyszerű DOS alapprogrammal, ahol különböző parancssorok bevitelével lehetett szerkesztő programokat vagy éppen játékokat megnyitni. A játékok vonzereje a fiatalokat megragadta, de észrevétlenül segített abban, hogy a számítógép kezelésének alapelveit elsajátítsák, sőt ki is következtesék. Ennek hatalmas lendületet adott a grafikus felületet biztosító Windows operációs rendszer, ahol ugrásszerűen megnőtt az alkalmazási lehetőségek száma. Aki nem tudott bekapcsolódni ebbe az innovációs kezdetbe, az hosszú évekig kézzel vagy írógéppel vezette egyházi ügyvitelét. Megszületett egy olyan szakadék, amely az egyéni attitűdök színterére vetette az egyházi adminisztráció hatékonyságát és a tanulékonyág és leleményesség mutatójává tette azt. Idősebb lelképásztorok a könnyen végzett munka kifogásolhatóságát állították szembe a nagy figyelmet igénylő kézírással vagy gépírással, ahol nem lehetett egyszerűen kitörölni az elért szöveget, figyelmesen kellett dolgozni, nem volt hibajavító sem, tehát az anyanyelvi ismeretek a lelképásztori munka minőségének fokmérői voltak. Nem is akartak felzárkózni a legtöbben, sőt a nyugdíj felé közeledők azt mondták, „ha már negyven évet kibírtam kézírással, akkor még a hátralevő néhány év is eltelik valahogy.” Mára azonban szinte lehetetlen számítógép segítségével nélkül összesített pénzügyi jelentést készíteni. Az egyházkerület által összeállított segédanyag használata ma már minden gyülekezetben alapkövetelmény.⁶⁴ Használata választóvonal a lelkészek között. Vannak, akik elsajátították ezeket az alapismereteket és mind a maguk, mind a lelkészársak könyvvitelét szívesen vállalják. Mások pedig szakképzett irodavezetőt alkalmaztak, ha az egyházközségnek volt erre anyagi fedezete. Ezekben az esetekben a lelkészek önmeghatározásuk részévé tették azt, hogy ők nem könyvelnek, ez nem része a munkájuknak. Mára viszont ritka kivételt képvisel az a lelkész, aki kézírással vezeti irodai ügyvitelét. A rendszerváltást követő átmeneti időszak az adminisztráció terén a számítógépes ügyvitelre és könyvelésre való lassú áttérést jelentette. Az idős lelkészek, akik nem tudtak felzárkózni a kor elvárásaihoz, lassan nyugdíjba vonulásukkal kiléptek a rendszerből, helyüket olyan lelkészek vették át, akik már gyermekkoruk óta otthonosan mozogtak a számítógépes szövegszerkesztés világában.

Kósa László az arató-eszközüváltás folyamatát figyelte meg a Fekete-Kőrös felső völgye, illetve a Belényesi-medence hét falujában (Kósa 1967: 22–39). A kaszás

---

64 Az Erdélyi Református Egyházkerület honlapján elérhető az egyházközségeknek szánt egyszeri könyvvitelnek megfelelő számítógépes (Excel alapon szerkesztett) segédanyag (elérhetőség: <http://www.reformatus.ro/gyulekezeteknek.html>)

aratás „megbontotta a sarlózás megszokott menetét, viszont nem alakított ki helyébe egységesnek mondható munkatechnikát” (Kósa 1967: 27). Változást hozott a munkaszervezésben és a nemek közötti munkamegosztásban egyaránt. A falvak megőrizték emlékezetükben azoknak nevét, akik elsőként váltottak sarlóról kaszárára az aratás folyamatában. A fenti példa értelmében, esetünkben a számítógépes ügyvitel választóvonalat húzott a lelkipásztorok közé. Néhányan, akik ismereteik révén munkatársaik segítségére siettek hosszú évekre „szakemberei” lettek a közösségnek. Számukra ez olyan többletmunkát jelentett, amely kapcsolati tőkájüket és megbecsültségüket gyarapította. Bár lassan minden egyházközség felzárkózott, még van kivétel is. Érdekes megfigyelni, hogy ezek a személyek a világháló kommunikációs lehetőségeit mellőzve a személyes kapcsolatokra, beszélgetésekre helyezik a hangsúlyt. Az egyik lelkész nő férjére bízta az adminisztráció rutinmunkáját:

[Miben veszed igénybe a segítségét? Miben tud „tiszteletes asszony” lenni?] *Most jelenleg nem segít, mert még én se vagyok annyira benne a dolgokba, de Besenyőn rengeteget segített a könyvelésbe, technikai dolgok. Tehát most is azt csinálja, tehát a könyvelést most nem csinálja, de ő csinálta meg a választók névjegyzékét, ő írja a nyugtákat, tehát az adminisztrációba. Irodai munkát végez és ezt én két dologból veszem jó néven: egyrészt azért, mert én ezeket nem szeretem, ő viszont meg ezt szereti.* (B. B. lelkész nő)

Ez az interjúidézet az egyházi munka nemi megoszlását tükrözi, és azt sejteti, hogy a férfiak jobban feltalálják magukat a számítógépek világában. Van azonban kivétel is, amikor a lelkész a feleségére számít adminisztratív munkája során:

a feleségem, nálunk a könyvelést is ő végzi, adminisztrációs dolgokat, pályázatokat, ezt ő végzi, ő ért hozzá, tehát elsősorban nyilván az ember élet-társára számíthat. (H. Zs. lelkipásztor)

A nyugdíjazását kérő lelkész érvelése az adminisztrációs munka ellen szól:

Mondom, püspök úr, én nem bántódom meg, légy szíves írd alá a nyugdíjazásomat, én soha nem akarok többet menni szolgálni, szolgáltam eleget, ha kell, istentiszteleti szolgálatot végzek, de nekem annyi mocskolódásom volt az egész hülye adminisztrációért, hagyjatok nekem békét. Aláírta, szó nélkül aláírta, kész. (B. F. nyugdíjas lelkipásztor)

Egy nyugdíjas lelkipásztor felesége a hivatali ügyintézés feladataiban nem, de egyéb teendőiben igyekezett a lelkipásztor férje és így az egyház segítségére lenni.

Hát én még a papné magatartás, feladatkörbe [...] azt is odatartozónak [vélem], hogy érzeke kell legyen a papnénak meglátni, hogy mi az, amiben ki

tudja egészíteni a férjét. Mi az, amiben a férje kevésbé érzékenyen tud reagálni vagy kiegészíteni dolgokat. Én sose vágytam arra, hogy nyugtákat írjak vagy jegyzőkönyveket írjak, én tudok olyan papnét, aki rendszeresen részt vett presbiteri gyűléseken és beleszólt a dolgokba. Zolti bácsi ezt nem tűrte volna el, ő csinálta az egész adminisztrációt, én nem foglalkoztam ilyesmivel. Viszont voltak dolgok, amihez tudtam, láttam, hogy annyi érzéke, pl. a beteglátogatásoknál nem nagyon volt, ő itt azért nem volt úgy összhangban. (Sz. Z nyugdíjas lelkipásztor felesége)

A szomszéd lelkészekkel ápolat kapcsolat indítékaként is megjelenik az adminisztratív jellegű segítségnyújtás:

[És a környező lelkészekkel tarthatod a kapcsolatot? Mikor találkoztok?] Hát például a daróci kolléganővel ilyen adminisztratív segítségnyújtás ügyében volt már néhány találkozásunk, beszélgetésünk. Segítségére siettem, ha volt valami, amiben tudtam segíteni. (D. Z. lelkipásztor)

Az egyházmegyei tisztségvállalás elutasításának indoklásakor a sok munka mellett az adminisztratív jellegűek is szóba jönnek:

Nagyon sokan pedzegetik, hogy mikor vállalod ezt vagy azt, be is írtam, hogy nem szeretnék semmit vállalni, azért mert itt annyi minden van Körösfőn, hogy egyszerűen nem lenne időm. S azt látom, hogy itt volt két esperes, és Laci bácsinak az idejében sok minden a rovására ment. Tehát sokat dolgozott Laci bácsi, nincs semmi gond azzal, csak pl. nekem minden szombaton van négy csoportban vallásórám, kiskáté, nagykáté, a kicsik jönnek 40-en s a nagyok jönnek 30-an, ilyen 80-90%-os a részvétel, attól függően, hogy van verseny vagy nincs, itt nagyon jó magyar iskola van, jó tanári közösség. Tehát én nem engedhetem meg magamnak, hogy a vallásórák kimaradjanak vagy ne szombaton, hanem valamikor máskor legyenek. Most lesz egy pünkösdi focikupa, 20-30 csapat és most a feleségem fogja megtartani, mert gyermeknap van, szerencsés vagyok, hogy tartja, de én nem hagyok el soha semmit, van két teológusunk, ha nem, akkor azok. De én nem engedhetem meg magamnak, hogy ezek a gyermekek kifussanak a kezem közül. S én úgy látom, hogy a tisztség egy csomó adminisztrációval meg mindennel jár, akkor én a gyülekezet mellett, itt annyi minden van, annyi mozgás, annyi turista, hogy nekem egyszerűen nincsen időm ezt csinálni. Ugyanakkor a családra is kell időt fordítani, haza is járok édesanyámékhöz, három éve, a feleségem szüleihez, a nővérének van két kicsi fia, azonkívül itt Körösfőn reggel nyolckor az utcát seprik, ezt kell tudni róluk. Azon kívül a diakóniát segítjük, azt mind a turista pénzből és évente tízezer turista jár a templomba... Tehát egyszerűen egyházmegyei tisztségre nincs időm. (K. K. lelkipásztor)

Az új generációk jelenléte a presbitériumban az egyházi feladatok megosztásával segíti a lelkész munkáját.

Hát én csak a lelkészi pályán vagyok, de mondhatom, hogy a lelkészi munka az kb. csak egy 30%-a annak, amit végzünk. A többi az adminisztráció, pályázás, ügyintézés. Most valószínűleg itt ebben a gyülekezetben hála Istennek van egy elég ügyes és fiatal presbitérium, rengeteg intellektuális, egyházi emberrel és hívő emberekkel, akik sok mindent szerveznek és át-vállalnak, közöttük még a bibliaóráknak a szervezése és lebonyolítása is. Sőt még az adminisztrációban is sok mindenben segítenek. Ez egy óriási segítség. (P. Á. lelképásztor)

Mert muszáj volt erős kézzel bánni az emberekkel, mert hogyha ennyi felől jöttek, nem volt, ami összetartsa őket, én kellett összetartsam őket. S ha én nem voltam ott, nem ment a munka, én szerveztem a munkát, én voltam jelen a munkába, én szereztem be mindent. Nekem nem volt emberem, aki ment ide-oda, én egyedül mentem. Amikor Kibédre mentem a cseréért, én mentem oda s beszéltem az emberrel, aki készítette a cserepet, s én bérlettem a kocsit, mindent én csináltam. (P. M. nyugdíjas lelképásztor)

Az idézett interjúrészetek jól példázzák a lelkészi munka időbeli változásának sajátosságait, illetve a munkatársak hozzájárulását. A világi szakismeretek jól kiegészítik az irodai munkát. A civil munkát végző családtagok, előljárók adminisztratív jellegű segítségnyújtása tehermentesíti a lelkészt és több lehetőséget biztosít arra, hogy azzal foglalkozzon, ami a hivatása.

Prioritások a lelkészi munkában

A lelkész–lelképásztor felváltva használt kifejezések alig hordoznak többletinformációt a mindennapi használatban. Mégis az utóbbi a helyes megnevezés. Így találunk vele a hivatalos egyházi intézmények megnevezése során is: XY Református Egyházközség Lelképásztori Hivatala. A rövidebb forma a Lelkészi Hivatal, talán jobban alkalmazkodik mai gondolkozásmódunkhoz és a lelképásztori munkát valamennyi más munkakör egyikeként tárja elénk. Furcsa lenne, ha a szóhasználat elterjedése mögött a szakma széleskörű elfogadása lenne a tét. A Magyarországi Református Egyház honlapján egymást felváltva, minden jelentésbeli többlet nélkül jelenik meg a megnevezés.⁶⁵ Mégis egy hosszabb interjúidézzel a szóhasználat hivatali jellege és hivatástöltete a korkülönbségből fakadó eltérő gondolkozás be-

⁶⁵ Például a *Lelkészek házassága: kényes kérdések* című bejegyzésben mind a cikk írója, mind az interjúalanyok felváltva használják a lelkész, illetve a lelképásztor kifejezést (elérhetőség: <http://regi.reformatus.hu/mutat/6984/>; letöltve: 2019.04.22.).

szédes példája. A szóhasználat mögötti tartalombeli különbséget egy adatközlő tematizálta, minden didaktikai szándékon túl azért, mert amint az interjúrészletben megfigyelhetjük, az egymással szembeállított lelkész-lelkipásztor megnevezések az ő meglátása szerint két ellentétes munkamorált, szolgálati attitűdöt képviselnek.

Herman János⁶⁶ előadást tartott nálunk a teológián és azt mondja, hogy fiatal szolgatársak vagy nem tudom, hogy szólított meg, s azt mondja sok mindent elmondtam én itt rövid idő alatt, mert én sokat tudok beszélni, – akkor ezt te is tudod, hogy sokat tudott beszélni –, mindent felejtse el, de egyet arra kérek, hogy ne feledjenek el soha. Mégpedig ezt a következőképpen fogalmaztam meg, most még egyszer kiemelem, nyomatékosítom ezáltal: Jézus Krisztus a missziói parancsban azt mondja, hogy elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket. Nem azt mondja még véletlenül sem, hogy otthon maradván tegyetek tanítványokká minden népeket. Ez meghatározó. A siklódi mozgás, az udvarhelyi pásztori viszonyulás az épülő negyedhez – Udvarhely nagy egyházközség volt akkor már –, de épült egy új negyed azt az esperes-lelkipásztor naponként, esténként, sáros cipővel hazaérkezőben mindig felkereste s akkor Herman Jánosnak ez a frappáns megfogalmazása, s bennem egy ilyen pásztori kép alakult ki. Én ezt a képet fenntartom, s nagyon fáj és kifáraszt az a látvány, amit manapság sajnos látok – nem tudom, hogy ez Fenesen hogy van, ez a mostani willkommenskultur-ral összehasonlítható, hogy gyertek-gyertek. Lelkipásztoraink úgy gondolják, hogy az ő dolguk ma az, hogyha a gyülekezeti tagoknak problémájuk van, akkor menjenek hozzá, kiírjuk, hogy van fogadóóránk, hogy várjuk a lelkipásztori hivatalba, beszéljessünk dolgokról. Tehát várjuk, hogy jöjjenek. Na, mondom, azt várhatjuk! Mert nem fognak jönni, nekünk kell elmenni oda, ahol vannak és megkeresni őket. Látom egyfelől a bennem kialakult képet, amit én magammal hoztam és kifejlődött és a későbbi tudománnyal, mint gyülekezetépítéssel, gyakorlati teológia tudománnyal való foglalkozásom rendjén megerősödött bennem ez a kép, hogy nekünk nem centrifugálisan a templomhoz kell „édesgetni”, értsd jól, meg a parókiához hívni, meg a lelkipásztorhoz, hanem centripetálisan, a központból ki, oda, ahol élnek az emberek. Ahol ez működik, és sokfelé jártam a világban, ahol a lelkipásztor – nem egyedül, mert azt nem lehet, mellette itt vannak a presbiterek, akiknek körzetük van s állandóan viszik a központtól a híreket, az üzenetet, megkeresik az embereket és ahol baj van, oda hívják a lelkipásztort. Na, ahol ez a központból kifele áradó irány fellelhető, letapogatható ott ma is van szinte olyan élet, mint annak idején Siklódon. Nem mennek villával és gereblyével a templomba. [Csak a lelkészek változtak? Mi változott?] Sok minden megváltozott azóta, az biztos, de a lelkészek is. Éppen az

---

66 Herman János lelkipásztor, a „Mezőség apostola” (<https://www.diaszporaalapitvany.ro/fototar/tematikus-bemutatok/herman-janos-a-mezoseg-apostola>; letöltve: 2019.04.22.).

változott meg, ami nem játék a szavakkal, én görcsösen ragaszkodtam egy életen át, ahhoz hogy ne lelkészekről, hanem lelkipásztorokról beszéljek. A teológián is most sokszor a régi diákokkal való beszélgetés rendjén, vagy ha levelet kapok, akkor úgy írják nekem idézőjelbe téve a „lelkész” mert tudják, hogy én lelkipásztorról beszélek inkább. [...] Én azt gondolom, az hogy hova jutottunk az abból is adódik, hogy a lelkipásztorságot feladtuk és lelkészek maradtunk. (K. A. nyugdíjas lelkipásztor)

Íme, az érvelés a hivatali jelleget tömörítő lelkészi munka mellett. A szóhasználatban mindkét kifejezés megjelenik, ám nem kap ellentétes töltetet.

A lelkész postás, mai napig bizonyos régióban, ott ahol meg tudják oldani, ott nincs szükség erre, de postás, írnok, azt mondanám, hogy modern táv-írász, mert ő ért a Facebookhoz és az elektronikai kapcsolatrendszerhez, sok esetben alapítványt vezető vagy éppen pályázó személy. De orvosi tanácsokkal is ellátja híveit vagy irányítja őket adott esetben, de amint mondtam sokszor a lelkészhez szaladnak, ha nincs mézsáros a faluban. Erre is van példa, Berde Szilárd,⁶⁷ de ő teljes tejsarnok, szó szerint, felvásárolja a híveitől a tejet, mert megszűnt a tejsarnok, nem veszi át senki már tőlük a tejet, s sajtot készít belőle, amit aztán értékesít. Ezt el lehet fogadni egy lelkésztől vagy sérti az összegyházi képet, a lelkészről alkotott ideál képet? Ha engem kérdezel, el lehet fogadni, de tudom, hogy vannak olyan kollégák, akik megbotránkoztak azon, hogy ez megjelent az újságban például, hogy a lelkész sajtot készít, vagy éppen disznót vág. Ahhoz, hogy ezt meg tudjuk ítélni, ahhoz a közösségnek a helyzetét kell ismerni. Ha nincs mézsáros a faluban, ő pedig egy olyan székelly családból származik, ahol mézsárosok voltak, nemzedékeken keresztül, akkor egy olyan hiányt pótol, ami megfizethetetlen. Kérdésem az most már, hogy a vallásos prűderiánk vagy pedig az egyszerű pragmatizmusnak kell uralkodnia. Ott abban a környezetben teljesen természetes, lehet, hogy kolozsvári, debreceni vagy budapesti szemüveggel nézve ez felháborító, de ott abban a közösségben nemcsak természetes, hanem létszükséglet. Ez azt jelenti, hogy lelkészfüggő is? [...] Én azt gondolom, hogy két egyforma lelkész és két egyforma közösség nincs, és vannak szerencsés találkozások, ahol a lelkész és a közösség egymásra talál. Lehet, hogy nem a legjobb közösség és nem a legjobb lelkész, de mégis egymásra talál, és abból a találkozásból jó dolgok születnek és egy nagyon tehetséges lelkész, nagyon idegennek érezheti magát egy közösségben és nagyon szegényesen élhet ott, pont azért, mert nem találta meg a szót a

67 Berde Szilárd – lelkipásztor. A Szabadság napilap hasábjain Hover Zsolt lelkész írásán keresztül ismerhetjük meg gazdálkodó munkáját. *Magyarókereke: ahol a papnak kell a disznót vágni. Szabadság.* 2011. február 11. (Elérhetőség: <http://archivum2.szabadsag.ro/szabadsag/servlet/szabadsag/template/print,PrintScreen.vm/id/2796/mainarticle/true; letoltve: 2019.04.22.>)

közösséggel. Erre a klasszikus példa Makkai Sándor,⁶⁸ aki belebetegedett⁶⁹ a vajdakamarási⁷⁰ szolgálatába. (B. G. esperes)

A szóhasználatból fakadó ellentétes lelkész-meghatározás csupán látszat. Az érem két oldala. Egy Kalotaszegen is szolgált idősebb nyugdíjas teológiai tanár és egy Kalotaszegen nevelkedett esperes szolgálati adottságaiból adódó különbség. A fogalomhasználat egy láthatatlan korszakhatár bizonyítéka, amely a rendszer-váltást követő időszakban született, anélkül, hogy időben jól meghatározható lenne, ám visszahatva az értékelő szubjektumra generációs szakadékot villant fel és teremt ugyanakkor. A századvéghez kötött hanyatlás szubjektív percepciója a jövő prognosztizálására készíti a korszakalkotót, aki saját (élet) korának megfelelően diagnosztizál múlt és jelen között. „Azt, hogy a korszakalkotás valóban identitásalakítás is, az bizonyítja, hogy a korszakhatárok kijelölése mindig együtt jár az időbeli önreflexióval vagy az időre való reflexióval: a századvégek és egyéb formális korszakhatárok éppen egy ilyen identitásképző önreflexió pillanatként anticipálódnak.” (Kulcsár-Szabó 2000: 103.) A lelkész–lelkipásztor szóhasználat azt a korszakolást veti fel, melynek jellemvonásaként a hivatali lelkési munka, illetve az igehirdetésre, a lelki munkára összpontosító lelkipásztori önmeghatározás elválnak egymástól. Az egyikben a megsokasodott adminisztratív teendők adják a lelkési munka megragadható arculatát. A pályázatírástól a kulturális események szervezéséig terjeszkedő hivatali munka az interdiszciplináris jellegű továbbtanulás szükségességét is felveti. Ebben az irányban bátor lépéseket tesznek a fiatalabb lelkészek. A „lelki” jelleg előtérbe helyezését követelő lelkipásztori attitűd dacolva a korszellemmel, küldetésudatának megélésében, megvalósításában látja a hiteles szolgálat mércéjét. Az egyiket pragmatizmus és utilitarizmus jellemez, a másikat pedig elitizmus. Az egyik a végsőkig elmenően integrálódva minden egyházi és közéleti szerepet elvállal, a másik pedig meg- és leosztja a munkát és csak a szűkösen értelmezett lelkipásztori teendőkre koncentrálnak. Kósa László a liberális és a belmissziós lelkületű lelkészt állítja szembe egymással. Szóhasználatát a *Magyar néprajz*

68 Makkai Sándor 1915–1917 között volt a mezőszegi Vajdakamaráson lelkipásztor. Munkáját így öszszegzi dr. Nagy Géza teológiai tanár: „Kétévi gyülekezeti munkájához nem fűződik sem csoda, sem gyökeres átalakulás, ilyesmit vallási téren csak a divatos népszónokok vagy erőszakos eszközökkel dolgozó hatóságok szoktak előidézni, sokszor kétes következményekkel. De elhíntette hívei és lelkésztestvérei lelkébe a megújulás lehetőségének a reményét és éltelet magvait.” (Dezso 2004: 117.)

69 Püspöki szolgálatát értékelve állapítja meg Makkai Sándor, hogy „Nem a munkába fáradtam és betegedtem tehát bele, hanem olyan meddő küzdelmekbe, melyeket a mind imperialistábbá és reakciósabbá váló kormányzattal leelemibb jogainkért és ősi intézményeinkért folytatva, mind inkább éreznem kellett, hogy tevékenységem már nem előmozdítja, hanem akadályozza egyházam, népem érdekeit. Lassanként halmozódott fel lelkemben a kisebbségi kategóriának tarthatatlanságát, lehetlenségét, a nemzeti és emberi méltósággal összeegyeztethetlenné érzett tapasztalások betegítő mérge is.” (Makkai 1990: 119.)

70 Vajdakamarási éveit kettős hatás határozta meg. Egyfelől a „falusi csoda”, mely „a végtelennel és örökkévalóval összekapcsoló természet és ősi emberi életformák” Biblia közeli világát idézte. Másfelől a nehéz megélhetési körülmények, „a feneketlen sár”, „a háborús ínség”, „lassú vergődés az anyagi gondokból a csak alig jobbacska tisztességes szegénység felé”, „emberek konoksága, kicsinyes önzése, ravasz anyagiassága, sötét babonái és rút erkölcsi fekélyei.” (Makkai 1990: 55.)

VII. kötetében teljesen nélkülözi a lelkipásztor kifejezést. „A liberális lelkész alakja mélyen belevésődött nemcsak a protestáns, hanem a más vallású közvéleménybe is, amihez a korszak számos szépirodalmi alkotásának nem kevés köze volt (Tolnai Lajos, Baksay Sándor, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső). Vele szemben a belmissziós irányok, bár nem tagadták a politikai és kulturális kérdések iránti érdeklődés szükségességét – hiszen ezzel a protestantizmus sokat hangoztatott nemzeti küldetésével kerültek volna szembe –, de támadták a gazdálkodást központi kérdésnek tekintő, intenzív társasági életet élő magatartást, és helyébe a hívek lelki életével személyesen törődő, családokat és betegeket rendszeresen látogató, hitbuzgó típust állítottak. A 20. század elejétől azonban a szekularizálódás előrehaladásával párhuzamosan a lelkész közjogi helyzete, társadalomirányító törekvései az új ideál nélkül is elhalványultak.” (Kósa 1990: 454.) Makkai Sándor püspöki szolgálata gerincének tekintette a lelki munka és az intézményépítés, az igehirdetés és a közéleti jelenlét egyidejű felvállalását. „...nem egyesek vagy egyesületek önkéntes buzgólkodásáról van szó, hanem az egyház saját legkorszerűbb tevékenységéről. Minden lelki munkát tehát magának az egyháznak kell végeznie, hivatalos szervezetében és összes tagjai által. Az egyház csak így egyház, különben üres gépezet.” (Makkai 1990: 112–113.) A lelki és szervezeti szerepkörök szétválasztása, egyik vagy másik előnybe helyezése visszahat a tulajdonképpeni egyházi jelenlétre, megosztja az egyházi szolgákat és ellentétes táborokba integrálja őket.

Van még néhány aspektusa a kérdésnek, amiről az adatközlők beszélnek. Ők maguk a következőképpen operacionalizálják a különböző generációk együttélését, együttműködését. Az egyházmegye területén élő nyugdíjas lelkipásztorok átvesszik az igehirdetési szolgálatot, ha a helyi lelkész szabadságra megy, vagy más okból hiányzik a gyülekezetből. Nagy segítség ez, hiszen az egy időben lévő istentiszteletek lehetetlenné teszik a kölcsönös segítségnyújtást, ez csak az alkalmi vagy hétköznapi istentiszteletekre vonatkozhat. Másfelől mégis nekik kell gondoskodniuk a helyettesítésről, ha bármilyen okból (betegség, szabadság, továbbképző, konferencia stb.) elhagyják a gyülekezetet. Ezekben az esetekben a nyugdíjas lelkipásztorokra számítani lehet. Igaz, van olyan is, aki családi házába visszavonulva minden további igehirdetésfelkérést megtagad. Az egyházmegye esperese pedig végső esetekben maga látja el a helyettesítést.

[Most 13 év nyugdíj, ugye?] *Igen, 2001 április 1-től. [És ez alatt mennyi szolgálat, meg milyen egyéb...]* *Nagyon kevés volt, mikor nem szolgáltam. Így adódott 2 hét vagy az se. Lacit kellett 8 hónapig helyettesítem Magyarórkereken, akkor Attila kiment Hollandiába, akkor ott voltam 8 hónapig, Damoson, Jákótelkén. Hol voltam? Bicalon papsere volt kettő, mert Árpika hol ment, akkor visszajött. Kispetribe nem is tudom hány, ott is nagyon sokáig. [Akkor ez úgy van, hogy a megyébe, ha nem lenne nyugdíjas lelkész, ki kéne találni.] *Úgy, úgy, most Farnas negyedik éve, mert akkor aztán Kispetribe megválasztották Csillát és Damosra, hogy Attila bement Fenesre, akkor aztán azóta most járom Farnast.* (B. F. nyugdíjas lelkipásztor)*

[Kire lehetett mondjuk rábízni egy egyházi feladatot vagy éppen a parókia kulcsát, ha el kellett menni valahova? Volt-e ilyen?] *Hát én nem szívesen mentem el sehova, helyetteseim nemigen voltak, inkább mentem helyettesíteni Darócsra, meg Inaktelkére. Bálint Feri, aki volt Inaktelkén szokott inkább helyettesíteni, s én őt, de miután ő nyugdíjba ment azután nemigen hívtam helyettest, még a bogártelki kolléga és a daróci kolléga, aki nagyon szorult helyzetbe eljött. De nem szívesen, s nem is tudtam elmenni, mert a feleségem gyógyszerész volt s még szombaton is kellett neki dolgozni, akkor én megint vasárnap kellett, hogy menjek s akkor nem volt mikor. Mi effektív 20 évig nem voltunk szabadságon, csak ha kellett menni temetésre, esküvőre, akkor, de igyekeztünk hazamenni.* (P. M. nyugdíjas lelkipásztor)

Különbség tapasztalható az igehirdetés feladatának teljesítésében és az arra való készülésben is. Az idősebb generáció „nem politizál”, a Szentírást nem példázatokkal, irodalmi idézetekkel, hanem önmagával magyarázza.

Hát Egerest nem lehet a kegyesek közé számítani, mert inkább ilyen, nem mondhatni, hogy darabosak, de számított az, hogy én hogy prédikálok és én az ilyen kegyes irányzatokat én nem szeretem. Én a régi, Tőkés,⁷¹ [...] s ezeknek az irányítása alapján, én a régi dolgokat, én a mostani lelkipásztorok prédikációt, nem mondom, hogy nem szépek, de én nem tudok úgy prédikálni. [Mi más lenne, mi nem tetszik?] Én nem politizálok, egy, én az ígét hirdetem, én nem a példákkal, nem mondom, hogy nincs példa, de nem az a döntő, van néha egy-egy alátámasztás, de én a Bibliából prédikálok, tehát ígét ígével magyarázok, én soha nem politizáltam. Engem a politizálás az nem érdekel. [Felesége: Sokan unitárius típusan prédikálnak, irodalmi, történelem, politika, ilyesmi, minden van benne.] Tehát én az Ige hirdetője voltam és vagyok is, amikor még szolgálok. [Ha összehasonlítanánk a múlt rendszert és az új világot, van-e a szolgálatban különbség?] Nincsen, én akkor is azt mondtam, amit kellett és most is. Én semmi negatív dolgot nem látok se abba', se ebbe' az igehirdetés szempontjából. Én akkor is szabadon hirdettem, nem vont senki felelősségre, hogy mit prédikálok vagy, hogy prédikálok, mert ha nem politizáltam, nem volt senki, aki belekössön. (P. M. nyugdíjas lelkipásztor)

Az *Igehirdető* szerkesztője pedig a kiadvány anyagának összegyűjtése rendjén szól a prédikációról.

Nem volt egyetlen egy olyan Igehirdetői szám sem, amivel meg lettem volna elégedve az első laptól az utolsóig, hogy azt mondhassam, hogy na,

---

71 A csupán családnévvel hivatkozott személy D. Dr. Tőkés István egyházkerületi főjegyző, teológiai tanár.

akkor ez az első olyan szám, amire azt mondom, hogy okés, ez most már tükrözi azt, hogy ki vagyok én, nem volt. S azért is írtam azt a levelet, fogalmaztam azt a levelet úgy, ahogy megfogalmaztam, hogy tényleg ez a határozott meglátásom, hogy az Igehirdető nem a szerkesztő munkáját tükrözi, hanem az a nagyon szép tükre a lelkészi társadalomnak. S erre szoktam azt mondani, hogy Istennek óriási kegyelme és ajándéka az, hogy ma ezeket a prédikációkat még van ember, aki meghallgatja. Tehát végigül egy órát, van az a lehetőségem otthon, hogy a távirányítóval bármikor csatornát váltsak vagy kikapcsolom s befordulok s alszom, mert azt mondom, hogy nem érdekel. Ma még emberek eljönnek, s bármilyen csapnivaló legyen az a prédikáció, eljönnek a jövő héten is. S nem jeleztem azt, hogy még dobnak is 5-10 lejt a perselybe. Ez egy akkora kegyelem. S annyira nem érezzük ezt, és amit nem mondtam, s nem feltétlen a főszerkesztői, szerkesztői munkából fakadóan látom most, hogy a szolgálat – értem alatta az igehirdetést – az utolsó, tisztelet a kivételnek, a legtöbb lelkipásztor életében. Tehát ha most megkérdeznénk, hogy őszintén válaszoljon az ötszáz lelkész (most csak az erdélyiekről beszélek), arra a kérdésre, hogy mikor kezd el készülni a vasárnapi szolgálatra, akkor én meg merem kockáztatni, hogy legtöbben, főleg a falusiak közül, azt mondják, hogy szombat este, vasárnap reggel. S még a jobbik dolog, ha azt mondja, hogy szombat este már elkezdek készülni, mert van olyan, aki nem készül – egymás között vagyunk, ezt is kimondhatjuk nyugodtan. Tehát hogy a szerkesztői munkám erre döbbsentett rá, hogy ez az utolsó, minden egyéb fontosabb: az állvány, fontosabb a pályázat, fontosabb az ÁPIA, fontosabb az én nem tudom mi. És én még mindig úgy tartom, hogy amikor idekerültem az volt az iktatási beszédem kérdése, hogy nem akarok tudni másról csak a Krisztusról, mint megfeszítettről, tehát hogy én tényleg úgy érzem, hogy azért lettem lelkipásztor, mert ha valamit szeretek csinálni s még nem kaptam tőle herehurutot, az a prédikálás. Óriási kihívás van, amikor vért izzadok, milliószor nem vagyok megelégedve azzal ami, ahogy kijött és sikeredett, de még mindig számomra ez viszi a pálmát és nem más. És nem más. (P. A. lelkipásztor)

A korkülönbség megjelenik az öltözködésben, a közösségi alkalmakon. És bár a fiatalabb generáció számára fel sem tűnik, az idősebbek egy méltányosabb, megjelenésében, kapcsolatainak ápolásában tudatosan cselekvő lelkipásztori ideálképet követelnek.

Én ismertem még azokat az idős lelkészeket, akik már mind meg vannak halva, már tíz meg van halva. Mikor idekerültem '95-ben, én voltam a megyében a legfiatalabb lelkipásztor 32 évesen. Képzeld el utánam már csak 40 felettiiek voltak. Ilyen nem volt, hogy 35-38, csak 50 felettiiek voltak. Gyűlésekben úgy mentünk nem fekete kosztümbbe, de mindenki kosztümbbe

jött, nyakkendővel jött, megtiszteltük a gyűlést, volt egy áhítat, kegyesen elbeszélgettünk, hazamentünk. Nem azt mondom, hogy nem jó, csak hogy képet kapjál, én ismertem azt a generációt és ismerem a te generációdat is. [Mesélj róla, mert nagyon szívesen hallgatom.] Azok az idős lelkészek, azok mértékletesebbek, visszafogottabbak, úribb emberek voltak, finom emberek voltak. Most a tudásukat – én nem tudom, kinek volt a tudása nagyobb – nem azt mondom, hogy okosabbak voltak, mint mi, sőt nem voltak képzettebbek teológiailag, de mint emberek emberebbek voltak. Manapság megüünk Adidas cipővel, farmerral, nyakkendő nélkül a gyűlésbe, jönnek a feleséggel, a gyermekek, a te generációd, akik nem érték el a kommunizmust, nagyon szabadosak. Hogy mondjam, nem tisztelnek sem Istent, sem embert, se önmagukat, a 30-40 ez a mostaniak. Ez a generáció, anélkül, hogy nevet mondjak, nem tisztelnek senkit, nagy az igazságérzetük, világmegváltó gondolataik vannak, nem tetszik, ahogy viselkednek se a gyülekezetben, se a közösségben. (M. J. 2 lelkipásztor)

Egy másik lelkész viszont a missziói munka terén tartja fontosnak a szolgálat megerősítését.

A szekularizáció nem a spiritualitás iránti igényt építi le, ez tévhit. Attól, hogy ő szekularizált, ugyanúgy vannak érzelmei, fájdalmai, ugyanúgy vannak félelmei és szorongásai s nem ateista attól, hogy szekuláris, hanem a maga módján vallásos. [...] Te az ortopraxisoddal: palást, liturgia, énekeskönyv, templom, istentisztelet, te hiába mész, mert azzal nem tudod megszólítani. A betegségében tudod megszólítani, a gyászában, a szükségletében, gyermeknevelésében tudod megszólítani. A kicsi krízisek mentén. S nagyon fontos, hogy a kicsi krízisei mentén te legyél ott a kész, előkészített, működőképes, használható szolgáltatással. És talán visszanyered az ortopraxis számára, talán, mert amikor rákos, és valaki imádkozik érte és meggyógyul, lehet, hogy bevonul a templomba. (N. A. Cs. lelkipásztor)

Az egyházmegyei tisztújítások jól jelzik, hogyan fiatalodott meg a Kalotaszegi Református egyházmegye. A 2006–2012 ciklusban csupán 7-2 arányban vannak jelen fiatalok az egyházmegyei vezetésben. Hét lelkipásztor a rendszerváltás előtt végezte tanulmányait. Az nagyobb áttörést a 2012–2018 ciklus jelentette, amikor 5-5 tisztséget foglalnak el idősek és fiatalok, ám az idősek esetén két tisztséget ugyanaz a személy tölt be. A jelenlegi ciklus 2018-2024 csupán két olyan személyt juttatott tisztséghez, aki az előző rendszerben végezte teológiai tanulmányait. Ők az esperes és a zenei előadó. Az esperes választása azt a gerontokratikus irányelvet sejteti, amelynek értelmében a lelkészek az idősebbek javára engedik át a nagyobb tisztségeket. Az esperes szavaiból egy közösségorientált vezetés stílusa bontakozik ki, aki képes volt megnyerni a lelkészek bizalmát, ugyanakkor koránál fogva tekintéllyel lépni az egyházmegye élére.

Hát, erről is lehet beszélni, hogy kerültem én esperesnek. ...az ilyen egyházi titulusok nagyon távol voltak tőlem, nem igazán szerettem volna ilyen tiszt-ségre jutni. Az történt, amikor Ferenc László esperes úr nyugdíjba ment, akkor, egy egyházmegyei választás következtében, hogy mi történt, én most nem akarok oda visszamenni, tehát végső soron a Kerület azt mondta, hogy ez a választás nem volt törvényes, akit megválasztottak esperesnek az még nem lehet esperes és akkor egy olyan 6-7 hónapos áldatlan állapot alakult ki, amikor is teljesen két részre osztott az egyházmegyéink. Tehát a lelkészek, ezt ki lehet mondani, akkor voltunk 26-on, most vagyunk 30-an miután hozzánk csatoltak 4 cifra kalotaszegi gyülekezetet. A 26-ból talán 13-13 volt, a két csoportot képviseltette és akkor ez a 6 vagy 7 hónap nagyon rossz fényt vetített az egyházmegyéinkre, mert valójában nem lehetett semmit, a munka megállt, semmit nem lehetett szervezni. A kollégák ujjal mutogattak, mutogattunk egymásra, mindenki a másikba kereste a hibát. Úgy 6 hónap után akkor minden szinten megfellebbeztek, mindenki eljárta a hadak útját, kiírták az új választást és akkor egy nagyon szűk kör megkeresett engem és felkértek arra, mert azt mondták, hogy bennem látják azt a személyt, aki ezt a két hatalmas, erős táborot megpróbálja kicsit közelíteni egymáshoz. Már csak azért is, mert én nem voltam egyik tábornak sem a tagja. Én végeztem ott Nyárszó-Sárvásáron az én kis munkámat – még gyűlésekre se jártam, ezt be kell valljam – nagyon rendszeresen. Akkor miután a felkérés megérkezett, akkor leültünk, mind a 26 lekipásztorral és én elmondtam, hogy nekem úgymond nincsen programom, mint aki mellettem volt, vagy aki volt javasolva, én nem ígértem semmit. Én annyit mondtam, hogy megpróbálom, hogy az egyházmegyébe békesség legyen. És most már 6 éve vagyok, mert volt a csonka ciklus és visszaválasztottak még egyszer. Nincsenek csoportok most már, ez nagyon jó, és tudunk együtt dolgozni. Mindenkit meghallgatok, én meghallgatom, akinek a hite mondjuk erősebb vagy túlbuzgó, meghallgatom azt is, aki még nem jutott olyan szintre a hitben, aki még gyerekcipőben jár, és amit én vallok az az, hogy nem lehet két úton járni egy egyházmegyében. Tehát egyetlen út van, Krisztusnak az útja és ezen az úton ott van a helyük a kegyeseknek is, a kegyetleneknek is. Elméletileg nem értem azt, amikor mondják, hogy én kegyes vagyok, akkor vannak kegyetlen lelkészek is? Mindenki elvégre kegyes kell legyen, nem lehet kegyetlen. Én szót értek úgy gondolom a kegyesekkel is, a kegyetlenekkel is, a mindenféle pietistákkal, ilyen -istákkal, alkoholistákkal, futballistákkal, mindenkivel. Nincs ilyen, hogy te ilyen vagy és én olyan vagyok. Mind egyek vagyunk és egyformák és nagyon szépen tudunk dolgozni az egyházmegyében. Ifjúsági tábortokat szervezünk, gyerektábortokat, a lelkési értekezlet nagyon jól működik, a presbiteri szövetség, nem beszélve a nőszövetségről és minden egyes ilyen belmissziós tevékenységről. Én örülök ennek és ezért adok hálát. Persze nagyon sok munka van, ezt a munkát valaki kell irányítsa, de vannak olyan kollégák, sőt minden egyes kollégám értékes, nincs egyetlenegy olyan kollé-

ga se, aki valamihez ne értene, persze nem érthet mindenki egyformán mindenhez, de mindenkiben van egy érték, amit ki kell aknázni és azzal kell megbízni, amit ő szeret, amit ő tud és nem valamit ráerőltetni. Én azt is szoktam mondani, hogy nem ismerem a kánonnak azt a paragrafusát miszerint az esperes 'felszólít' vagy valami ilyesmi, mondom nálam ilyen nincs, én megkérek mindenkit. Tehát nem felszólítom, nem parancs, hanem megkérek, és ha elfogadja, meghallja a kérésemet akkor jó, ha nem akkor a legtöbbször elvégzem én azt a munkát. Egy dologban hibáztam, most fogalmazta meg nemrég az egyik gyermekem, hogy túl sok mindent vállaltam magamra, és úgy ennek köszönhetően az egészségi állapotom is eléggé megromlott. (V. M. I esperes)

Fegyelmezés tekintetében a régiak következetesebben jártak el. Ezt talán egy homogénebb világ tette lehetővé. Mára viszont alig maradt nyoma az intézményes fegyelmezésnek. Pásztori jelleget öltött és csak ott maradt életben és annyiban, amennyiben a helyi közösség igényt tart rá.

Szombat délelőtt, esketés előtt, ide feljönnek, itt van a körzetbeli presbiter, illetve gondnok, elmondom nekik – persze már a jegyes beszélgetés révén tartok nekik 2-3 beszélgetést, elmondom a lényegét az ekléziakövetésnek, nagyon jól csinálja a Holtomiglan holtáiglan könyvbe', az alapján tartom – s elmagyarázom nekik a komolyságát. S akkor elvégzik az ekléziakövetés szertartását, 10 órakor és 12 órakor összeadom őket. Nálunk ez így van. [S eddig igényli a nép is?] Fel sem merül, hogy mi nem követünk ekléziát vagy, hogy... s akkor én másnap felolvasom a templomba', mert én így kaptam a hagyományt, hogy X és Y a tegnapi ekléziát követett Isten és a gyülekezet színe előtt és felhatalmazást nyert az esketés és az úri szent vacsora elvételére s beírjuk a könyvbe, hogy ekléziakövetés. Ez normális. (M. J. 2 lelkipásztor)

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a Kalotaszegi Református Egyházmegyében tevékenykedő lelkészek munkája és így a gyülekezeteinek arculata is folyamatosan változik. Korunk kihívásai az adekvát válaszok és attitűdök megtalálását sürgetik. Az idősebbek által képviselt szolgálati jelleg egy kapcsolathálóját illetően nyitottabb, kommunikációjában gazdag, a technikai eszközökkel élni tudó, számos közéleti szerepet is felvállaló lelkészkép felé mozdul el. Ám mindkettőnek üzenete és létjogosultsága van. Hermann Bausinger éppen erre a vizsgálódásbeli tárgyilagosságra figyelmeztet: „ahogyan kétségbe vontuk a technikai világ tisztán racionális jellegét, ugyanúgy meg kell kérdőjelezni a népi világ irracionális karakterét is” (Bausinger 1995: 24). Kinek lenne igaza, melyik lelkészkép vállalható a másikkal szemben? „A legtöbb morális dilemma azt tükrözi vissza, hogy többségünk számos különböző közösséggel azonosul és egyformán vonakodunk bármelyiktől is marginalizálni önmagunkat. Az azonosulások sokféleségét növeli a nevelés éppúgy, mint a civilizációval növekvő azon közösségek száma, amelyekkel az egyén azonosulhat” – írja Richard Rorty (Rorty 1993: 220).